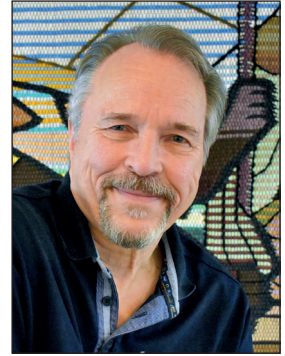

Jouni Korkiasaari

Kirjoittaja on toiminut Siirtolaisuusinstituutissa tutkijana, erikoistutkijana ja tietopalvelupäällikkönä sekä moniosaajana vuosina 1980–2017. Jäi eläkkeelle vuoden 2018 alussa. joukork@utu.fi

Suomalaiset maailmalla

Avaisanat: maastamuutto, ulkosuomalaiset, suomalaistaustaiset, siirtolaisuustilastot

Artikkelissa tarkastellaan suomalaistaustaisen¹ väestön maastamuuttoa vuodesta 1990 alkaen sekä nykyisin ulkomailla asuvan suomalaisperäisen väestön eli ulkosuomalaisten määrää eri maissa ja maanosissa. Muuttaneiden tarkastelussa käytetään lähteenä Suomen tilastokeskuksen verkkopalvelussa julkaistuja tilastoja (Statfin). Ulkosuomalaisten tarkastelu taas perustuu kohdemaiden tilastoihin ja osaksi arvioihin.

Maastamuutto 1990–2016

Suomalaisten maastamuutto on 1960- ja 1970-luvun suureen maastamuuttoon verrattuna ollut 1980-luvulta lähtien maltillista ja vuosittainen vaihtelu melko vähäistä. Netto-muutto on kuitenkin ollut useimpina vuosina tappiollista (Kuvio 1). Ajanjaksolla 1990–2016 ulkomaille muutti yhteensä 231 000 ja sieltä Suomeen 202 500 suomalaistaustaista¹ henkilöä. Muuttotappiota tuli näin runsas 28 500 eli keskimäärin yli 1 000 henkilöä vuodessa. Luvusta 75 % oli naisia.

Vuosi 1994 oli tarkastelujaksolla merkittävä taitekohta, jolloin maasta lähteneiden määrä lisääntyi merkittävästi. Keskeinen syy tähän oli mitä ilmeisimmin Suomen liittyminen Euroopan Unionin jäseneksi. Vuosina 2001–2009 maastamuutto kuitenkin väheni ja alkoi sitten taas voimistua. Käänteen taust-

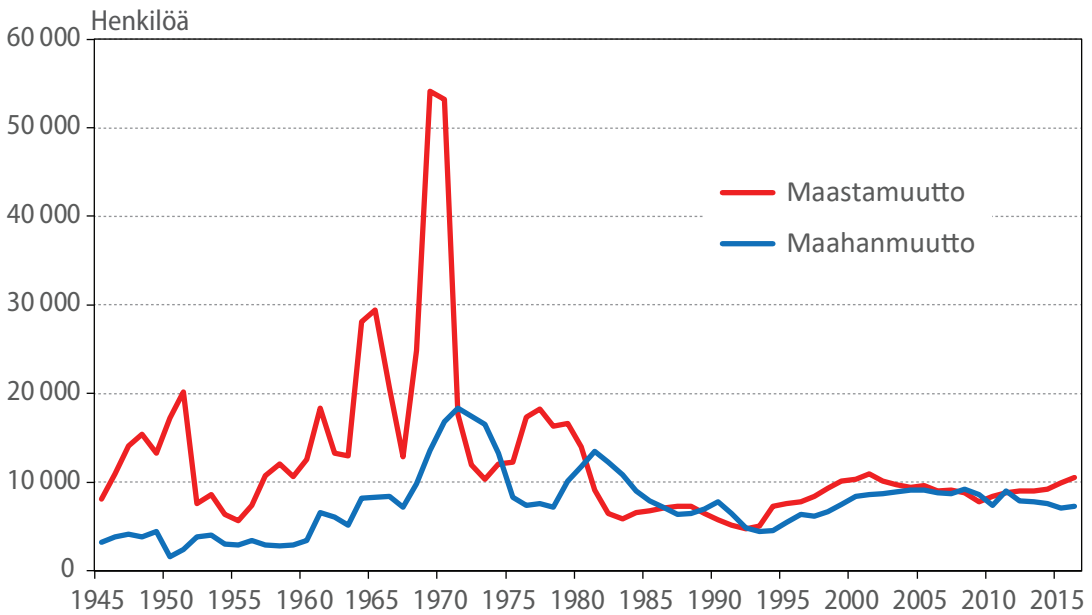
talla oli tuolloin alkanut ja liki 10 vuotta kestänyt Suomen talouden laskukausi. Muualla Euroopassa taantuma oli lyhyempi ja lievempi, mikä taas helpotti suomalaisten muutttoa alueelle. (Kuvio 2.)

Eniten Suomi on menettänyt suomalaistaustaista väestöään muihin EU-maihin (–23 000), Pohjois-Amerikkaan (–6 300), muihin Euroopan maihin (–3 200) ja aiempaa enemmän myös Oseaniaan (–1 200). Latinalaiseen Amerikkaan, Afrikkaan ja Aasiaan muutto on sen sijaan ollut vähäistä ja paluuvoittoista. (Ks. Liitetaulukko.)

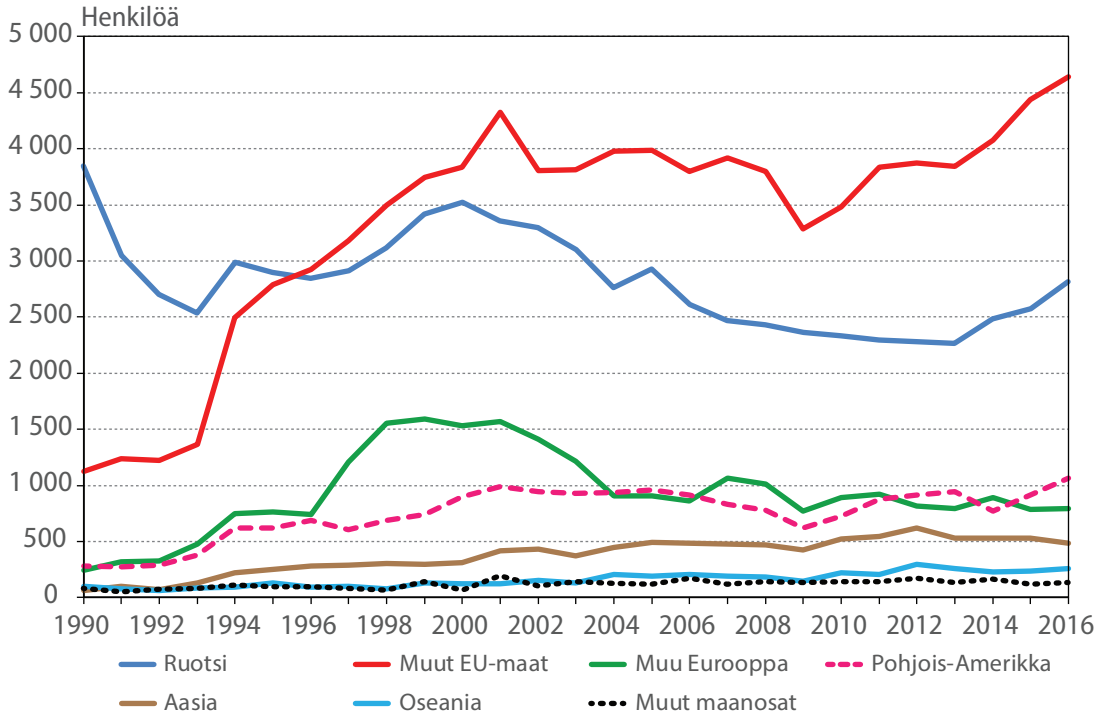
Ruotsi on edelleen ollut merkittävin yksittäinen kohdema: Kaikkiaan 33 % kaikista vuosina 1990–2016 muuttaneista siirtyi sinne. Muiden EU-maiden (28) osuus oli yhteen laskien kuitenkin suurempi: 39,4 %. Viime vuosina Ruotsiin muuttaneiden osuus on vakiintunut noin neljäsosaan lähteneistä. EU-maihin muuttaneita on ollut vastaavasti enemmän. Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike on ollut koko tarkastelujakson poikkeuksellisen tasapainoista muuttajien määrän ollessa keskimäärin alle 3 000 henkilöä vuodessa kumpaankin suuntaan.

Yksittäisistä kohdemaista eniten Suomi on menettänyt kansalaisiaan – sekä naisia että miehiä – Britanniaan, Yhdysvaltoihin, Saksaan, Espanjaan ja Norjaan. Ruotsi on sukupuolten osalta poikkeus: Naisten kohdalla muuttotappio on ollut hyvin huomattava, kun taas miesten muuttotase on ollut paluuvoittoinen. (Kuvio 3 ja Liitetaulukko.)

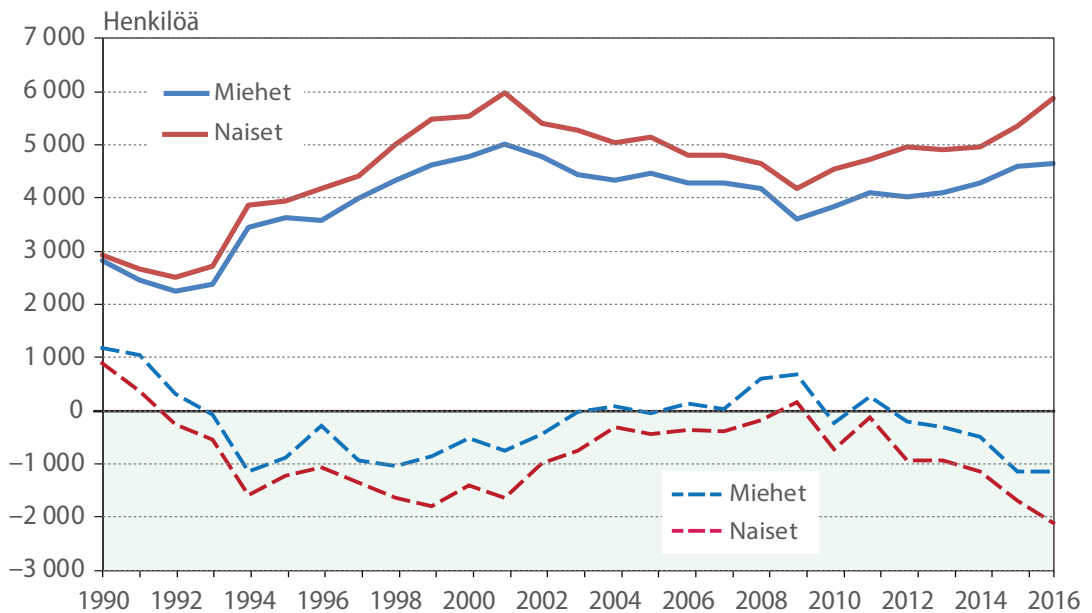
¹ Suomalaistaustaisia ovat kaikki ne henkilöt, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa.

Kuvio 1. Maahan- ja maastamuutto 1945–2016, suomalaistaustaiset henkilöt. Lähde: Tilastokeskus, StatFin 2018a.

Kuvio 2. Suomalaistaustaisen väestön maastamuutto kohdemaanosan mukaan 1990–2016. Lähde: Tilastokeskus, StatFin 2018a.

Kuvio 3. Suomalaistaustaisten maastamuutto ja nettosiirtolaisuus sukupuolen mukaan 1990–2016. Lähde: Tilastokeskus, StatFin 2018a.

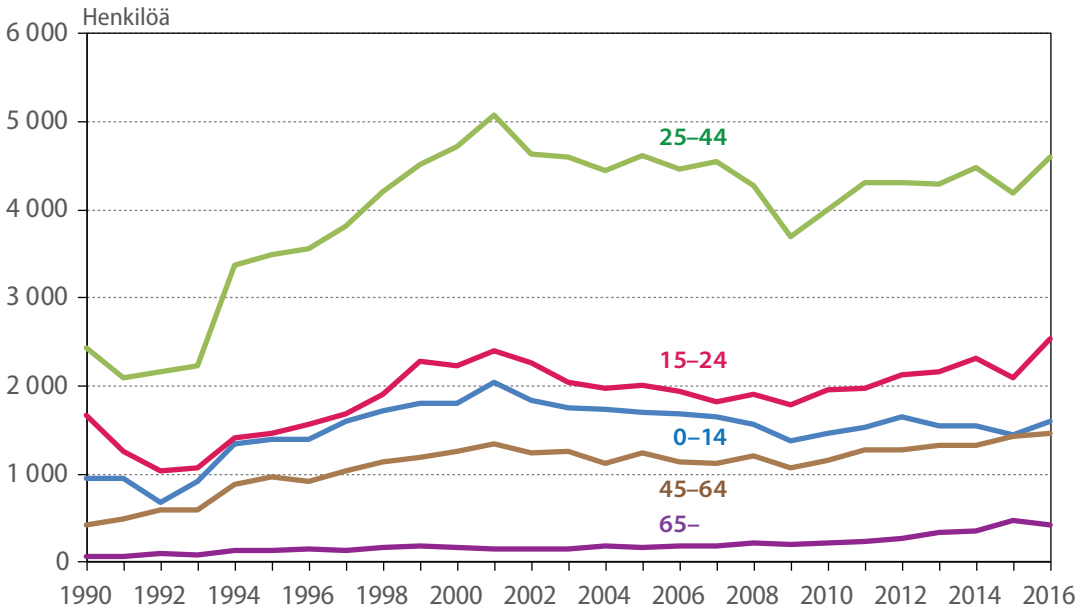
Tän mukaan tarkastellen maastamuuttaneiden suomalaisten keski-ikä on noussut koko tarkastelujakson. Erityisesti nuoria, vielä opiskeluvaikeuksia, ja parhaassa työiässä olevia on ollut lähtiöissä yhä enemmän. Samoin eläkeläisten ja eläkeikää lähestyvien yli 55-vuotiaiden suhteellinen osuus on kasvanut tasaisesti, vaikka luvut eivät määrällisesti ole olleet vielä erityisen suuria (500–1 000 henkilöä vuodessa). On kuitenkin huomattava, että ulkomailla asuu paljon eläkeläisiä ja muitakin ns. ”muuttolintuja”, jotka oleskelevat vain osan vuodesta ulkomailla, yleensä talvikauden. Kun oleskelu kestää alle vuoden kerrallaan, ei heitä Suomessa tilastoida maastamuuttajiksi, vaan heidän virallinen asuinmaansa on edelleen Suomi. Vain alaikäisten osuus muuttaneista on selvästi laskenut. Tämä viittaa siihen, että muuttaneissa on vähemmän perheellisiä, mutta myös siihen, että perheiden lapsiluku on aiempaa pienempi. (Kuvio 4.)

Muutokset muuttaneiden (yli 18-vuotiaiden) koulutusasteessa seuraavat osin koko väestön koulutusasteen nousua ja toisaalta muuttaneiden ikärakennetta. Eniten maasta lähteneissä on ollut toisen asteen koulutuksen saaneita eli lukion/ylioppilastutkinnon suorittaneita. Heidän määränsä on myös selvimmän lisääntynyt vuoden 2008 jälkeen. Alemman (alempi ammattikorkeataso) ja ylemmän korkeakouluasteen koulutettuja on yhteensä suunnilleen saman verran kuin toisen asteen

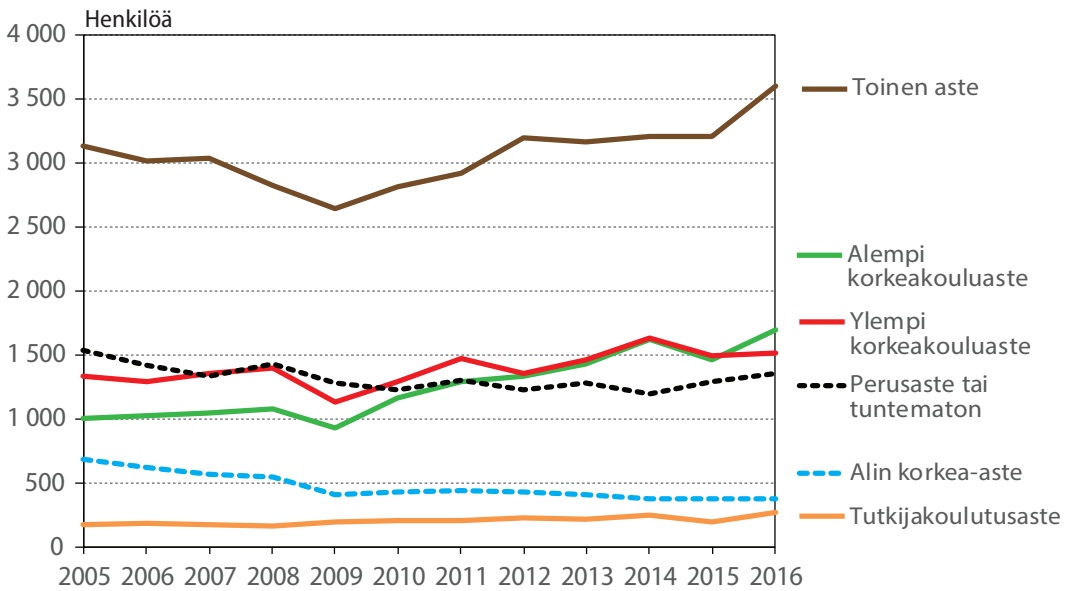
koulutettuja. Heidänkin määränsä on lisääntynyt, mutta lievemmin. Pelkän perusasteen koulutuksen saaneita on heitäkin varsin paljon. Tähän ryhmään kuuluvat ovat iäkkäämpää väestöä, pääosin eläkeläisiä. Tutkijakoulutettuja on muuttanut vuosittain 200–300. Siinäkin trendi on ollut lievästi nouseva. Ainoa selvästi laskeva suunta on alimman korkea-asteen eli opistoasteen suorittaneiden ryhmässä. Koulutusasteryhmien sisällä on oletettavasti suuriakin eroja koulutusaloittain. Teknisiä ja kaupallisia aloja sekä vieraita kieliä opiskelleet ovat perinteisesti olleet yliedustettuina maastamuuttajissa. (Kuvio 5.)

Yleistäen voidaan sanoa, että Eurooppaan ja erityisesti Ruotsiin muuttaneet ovat keskimäärin vähemmän koulutettuja kuin Euroopan ulkopuolelle muuttaneet. Tämä on selvästi yhteydessä nuorempaan ikärakenteeseen eli korkeampaa koulutusta ei ole vielä ehditty hankkia. Monethan lähtevätkin Eurooppaan nimenomaan opiskelemaan. Poikkeuksia ovat muutamit Etelä-Euroopan maat, kuten Espanja ja Portugali, joihin muuttaa paljon pelkän kansakoulun aikoinaan käyneitä eläkeläisiä ja eläkeikää lähestyviä.

Ruotsinkielisen väestön maastamuuttoalttius eli muuttaneiden määrä suhteutettuna oman kieliyryhmän väestöpohjaan on jokseenkin aina ollut suomenkielistä väestöä suurempi. Tarkastelujaksolla se on ollut keskimäärin yli kolminkertainen, jakson lopulla jopa 3,5-kertainen.

Kuvio 4. Suomalaistaustaisten maastamuutto ikäryhmittäin 1990–2016. Lähde: Tilastokeskus, StatFin 2018a.

Kuvio 5. Maastamuuttaneet Suomen kansalaiset koulutusasteen mukaan 2005–2016. Lähde: Tilastokeskus, StatFin 2018a.

Ruotsinkielisten maastamuuttoalttius näyttää myös reagoivan nopeammin muutoliikkeen nousuvaiheisiin. Lisäksi heidän paluumuuttoalttiutensa on vähäisempi. (Kuvio 6.)

Vuonna 1998 kirjoitin artikkelin suomalaisten maastamuutosta 1980- ja 1990-luvulla (Korkiasaari 1998). 2000-luvulla muutoliikkeen yleiskuva ei ole kovinkaan paljon muuttunut. Selvästi eniten siihen ovat vaikut-

taneet Suomen EU-jäsenyyden myötä lisääntyneet mahdollisuudet siirtyä töihin, opiskelemaan ja asumaan muihin unionin maihin. Vilkastunut kaupankäynti ja yritys-elämän kansainvälistyminen on sekin vienyt monen suomalaisen etenkin Eurooppaan. Osa on palannut Suomeen, osa asunut useammassakin maassa ja osa asettunut sinne esim. avioitumisen seurauksena pysyvästi. Kansainvälisimmille Eurooppa on voinut olla vain välitappi kaukaisempiin maihin siirtymisessä.

Tiivistettynä vuosien 1990–2016 maastamuutosta voidaan sanoa, että:

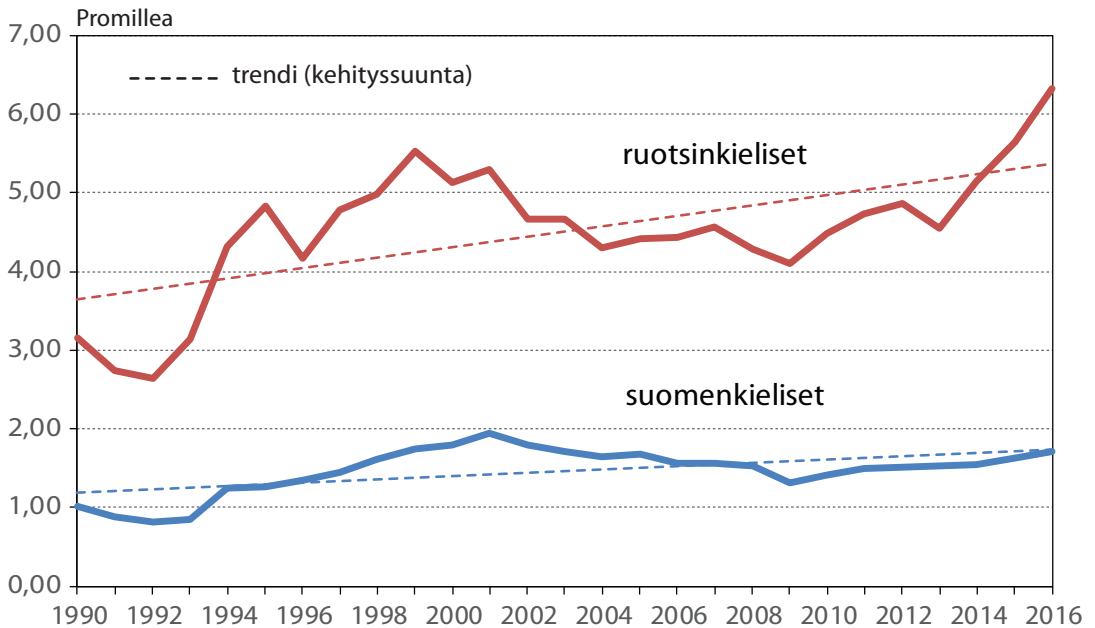
- Ruotsin osuus on supistunut ja vakiintunut noin neljännekseen kaikista muuttaneista.
- Yhä useampi on muuttanut Eurooppaan ja erityisesti keskeisiin läntisiin EU-maihin, mutta jossain määrin myös Pohjois-Amerikkaan ja Oseaniaan.
- Naiset ovat olleet selvästi innokkaampia lähtemään, miehet palaamaan.
- Lasten ja kouluikäisten osuus on vähentynyt, muiden ikäryhmien osuus kasvanut.
- Ruotsiin muuttajat ovat edelleen nuorempia, useammin naimattomia, vähemmän koulutettuja ja varsinkin miehet paljon paluualttiimpia kuin muualle muuttaneet.
- Koulutetumpi väestö ja jatko-opiskelijat ovat olleet muuttoaltteimpia.

- Perinteisen lähinnä työttömyyteen perustuvan ”pakkomuuton” sijasta muutto-liike on yhä selvemmin parempiosaisen väestön ja nuorten ”tavoitemuuttoa”. Pakkomuuttoonkin on ajoittain ollut ”työntöä”, mutta sopiva kohdemaiden ”veto” on puuttunut.
- Suomalaisen maastamuutto on viimeisten liki 30 vuoden aikana tasapainottunut lähelle ”luonnollista” tasoa, vaikkakin muuttotase on lähes koko ajanjakson ollut jonkin verran tappiollinen.

Ulkosuomalaiset vuonna 2017

Ulkosuomalaisuutta on hyvin vaikea yksiselitteisesti määritellä ja mitata. Mahdollisia ulkosuomalaisuuden rajauskriteerejä ovat mm. 1) kansalaisuus, 2) syntymämaa, 3) geneettinen syntyperä (sukujuuret) ja 4) tunnepohjainen samaistuminen (identiteetti). Virallisissa tilastoissa ulkosuomalaisuus-käsitettä ei käytetä.

Tavallisimpia tilastollisia määreitä ovat ulkomailla asuvat Suomen kansalaiset ja Suomessa syntyneet henkilöt. Nekään eivät ole ”ulkosuomalaisten” määrän laskemiseksi kovin yksiselitteisiä ja kattavat lähinnä vain ensimmäisen sukupolven. Käsitteen piiriin halutaan kuitenkin yleensä sisällyttää myös ns. jälkipolvet, joiden laskeminen on vielä vaikeampaa ja epämääräisempää.

Kuvio 6. Suomen- ja ruotsinkielisen suomalaistaustaisen väestön maastamuuttoalttius 1990–2016. Lähde: Tilastokeskus, StatFin 2018a.

Koska Suomessa ei ole mahdollista pitää tilastoja muissa maissa asuvasta suomalais-taustaisesta väestöstä, on niitä haettava kohdemaista. Niissä tilastointi on hyvin vaihtelevaa eikä tietoja saa useimmista maista lainkaan, ainakaan suomalaisista, jotka ovat liian pieni ryhmä julkaistuissa tilastoissa huomioitavaksi.

Joissakin maissa kuten Yhdysvalloissa ja Kanadassa väestön syntyperää tai etnistä taustaa selvitetään määrävuosina tehtävissä suhteellisen pieniin otoksiin perustuvissa väestölaskennoissa, joissa asiaa kysytään ihmisiltä itseltään. Parhaat tilastot väestön syntyperästä jopa kolmanteen sukupolveen asti ovat Pohjoismaista. Myös muista Euroopan maista on viime vuosina julkaistu aiempaa parempia ja kattavampia tilastoja. Koska ulkosuomalaisten määrän laskeminen etenkin jälkipolvien osalta on hyvin vaikeaa ja useimpien kohdemaiden osalta mahdotonta, joudutaan luvut suurelta osin kuitenkin vain arvioimaan.

Tilastokeskuksen mukaan *ulkomailla* asui vuonna 2018 yhteensä 251 000 äänioikeutettua Suomen kansalaista. Lisäksi alle 18-vuotiaita kansalaisia oli ulkomailla noin 42 000. Yhteen laskien ulkosuomalaisia oli tämän kriteerin mukaan noin 293 000. Osa heistä lie-nee kuitenkin virallisesti ”kirjoilla” Suomessa. (Tilastokeskus 2018b.)

Eurostatin tilastojen mukaan *Euroopassa* asui vuonna 2017 kaikkiaan noin 124 000 Suomen kansalaista, joista 56 000 Ruotsissa ja 68 000 muissa maanosan maissa. Suomessa syntyneitä oli noin 237 000, joista 154 000 Ruotsissa ja 83 000 muissa alueen maissa (luvut pyöristetty). Länsi-Euroopassa asuvista huomattava enemmistö oli naisia, useimmissa Itä-Euroopan maissa taas miehiä. On huomattava, että monissa maissa asuu pitkiäkin aikoja suuri määrä suomalaisia, joiden virallinen asuinpaikka on Suomi eivätkä he näin ollen sisälly näihin tilastoihin. (Taulukko 1.)

Toisen maailmansodan jälkeisen suuren maastamuuton seurauksena etenkin Ruotsissa asuu Suomessa syntyneen ensimmäisen sukupolven lisäksi (154 000) huomattava määrä toisen ja kolmannen sukupolven ruotsinsuomalaisia, joiden vanhemmista ainakin toinen tai isovanhemmista vähintään yksi on syntynyt Suomessa. Vuonna 2016 toiseen sukupolveen kuuluvia oli 263 000 ja kolmanteen 303 000 eli yhteen laskien maassa asui 719 000 suomalaistaustaista henkilöä kolmessa sukupolvessa. (Kuvio 7.)

Yhdysvaltain väestölaskentatietojen (US Census 2016) mukaan maassa asui 645 000 henkilöä, jotka kokivat olevansa syntyperältään (ancestry) joko ensisijaisesti (208 000) tai osaksi (437 000) suomalaisia. Luvut ovat

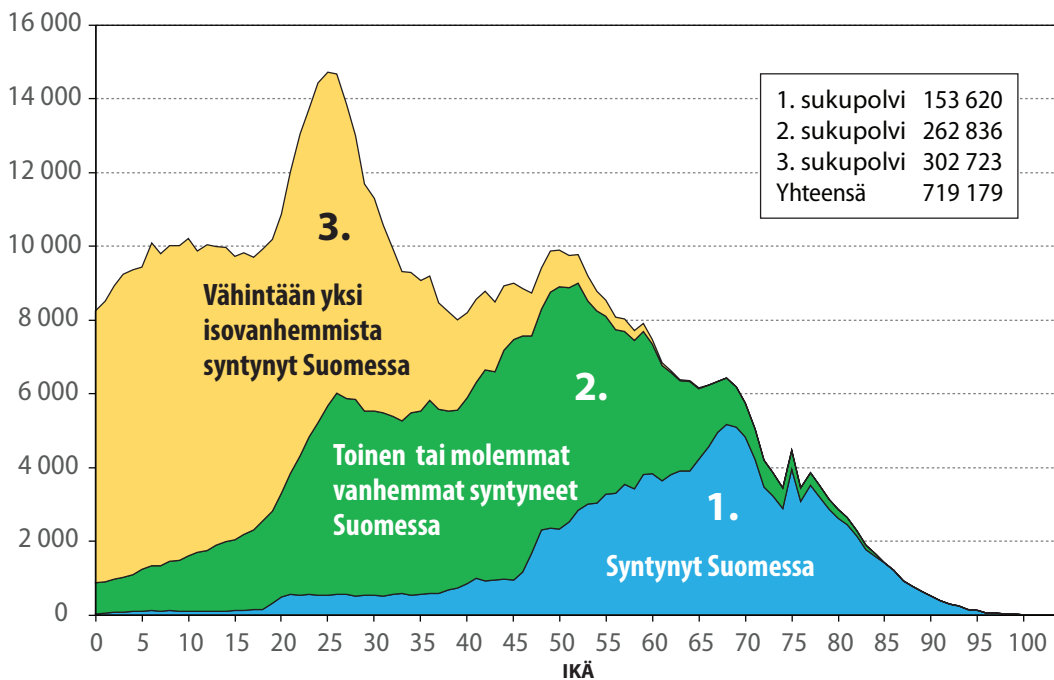
Taulukko 1. Euroopassa asuneet Suomessa syntyneet henkilöt vuonna 2017.

Maa	Henkilöä	Naisia %
Ruotsi	153 620	60,4
Saksa*	17 000	67,4
Espanja	12 531	56,0
Iso-Britannia	9 647	83,6
Norja	6 856	60,1
Viro	4 658	37,3
Sveitsi	5 323	70,2
Alankomaat	3 389	69,2
Ranska	3 689	71,7
Belgia	2 562	65,3
Tanska	3 898	69,3
Italia	2 716	78,9
Itävalta	1 687	69,9
Luxemburg	1 068	56,1
Irlanti	928	69,7
Portugali*	1 200	–
Kreikka*	1 000	–
Unkari	871	52,5
Tsekki	339	42,5
Romania	186	49,5
Puola	468	57,7
Slovakia	178	45,5
Islanti	213	65,3
Latvia	125	33,6
Liettua	130	39,2
Bulgaria	171	49,1
Kroatia*	100	–
Slovenia	38	60,5
Lichtenstein	8	62,5
Kypros	–	–
Malta	–	–
Yhteensä	236 616	–

* Suomen kansalaisten määrään perustuva arvio. Lähde: Eurostat 2017.

viiden laskentavuoden keskiarvoja. Suomessa syntyneitä oli runsat 20 000.

Kanadassa väestön syntyperää on mitattu samalla tavalla kuin Yhdysvalloissa. Vuoden

Kuvio 7. Ruotsinsuomalaisten kolme sukupolvea vuonna 2016. Lähde: Sisuradio 2017.

2016 väestölaskennassa (Statistics Canada) 144 000 henkilöä mainitsi olevansa syntyperältään (ethnic origin) ainakin osaksi suomalaisia. Heistä 26 000 piti itseään "täysin" suomalaisina (single ethnic origin).

Australiaan muutti suomalaisia erityisesti 1960-luvulla. Viimeisimmän väestölaskennan mukaan siellä asui vuonna 2016 runsaat 7 700 Suomessa syntyneitä. Syntyperältään suomalaisia oli 24 100 ja kotonaan suomea puhuvia liki 6 000. (Australia Community Profile 2016.)

Muissa maanosissa suomalaisia asuu varsin vähän. Tietojen puuttuessa määrää on hyvin vaikea arvioida. Kuviossa 8 on olemassa olevien tilastojen ja arvioiden perusteella laskettu ensimmäisen sukupolven ulkosuomalaisia olevan nykyisin noin 280 000 ja toiseen sukupolveen kuuluvia 490 000.

Lähteet

Australia Community Profile (2016). *Ancestry*. Saatavilla: <https://profile.id.com.au/australia/ancestry>. Luettu 10.5.2018.

Eurostat (2017). *Foreign-born population*. Saatavilla: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>. Luettu 11.3.2018.

Korkiasaari, Jouni (1998). Maastamuuton uudet piirteet. *Kuntapuntari* 2, 17-23.

Sisuradio (2017). *Ruotsinsuomalaiset 2016*. Saatavilla: <https://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=185&grupp=23740>. Luettu 12.3.2018.

Statistics Canada (2016). Saatavilla: http://www.statcan.gc.ca/eng/subjects/ethnic_diversity_and_immigration. Luettu 15.5.2018.

Tilastokeskus (2018a). *Statfin* (väestö/muuttoliike). Saatavilla: <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>. Luettu 15.5.2018.

Tilastokeskus (2018b). *Presidentinvaalit 2018*. Saatavilla: https://www.stat.fi/til/pvaa/2018/pvaa_2018_2018-01-30_fi.pdf. Luettu 14.5.2018.

US Census (2016). *American Community Survey 2016*. Saatavilla: <https://factfinder.census.gov/faces/nav/jsf/pages/searchresults.xhtml?refresh=t>. Luettu 10.5.2018.

Siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset

Siirtolaisuus 1860–2016 (suomalaisistaustaiset)

Kohdema/maanos	1860–1944	1945–2016
Ruotsi	(45 000)	590 000
Muu Eurooppa	(55 000)	220 000
Yhdysvallat	300 000	35 000
Kanada	70 000	23 000
Latinal. Amerikka	1 000	5 000
Aasia	500	18 000
Afrikka	1 000	5 000
Oseania	3 500	24 000
Yhteensä	476 000	920 000

Ulkosuomalaiset 2016

Maa/maanos	1. sukup.	2. sukup.
Ruotsi	154 000	263 000
Muu Eurooppa	83 000	130 000
Yhdysvallat	23 000	40 000
Kanada	18 000	35 000
Latinal. Amerikka	1 000	1 500
Aasia	2 000	3 000
Afrikka	1 000	1 500
Oseania	8 000	16 000
Yhteensä	290 000	490 000

Ruotsi
635 000

Muu Eurooppa
225 000

**Venäjä/
Neuvostoliitto**
50 000

Aasia
18 500

Afrikka
6 000

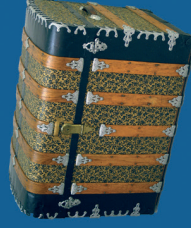
Australia
25 000

Uusi-Seelanti
2 000

Kanada
93 000

USA
335 000

Latin. Amerikka
6 000

Liitetaulukko. Maastamuuttaneet suomalaistaustaiset henkilöt kohdemaittain 1990–2016. Lähde: Tilastokeskus, StatFin 2018a.

Kohdema	Henkilöä	Naisten osuus %	Nettosiirtolaisuus
MAAT YHTEENSÄ	230 873	53,6	-28 403
EUROOPPA	191 669	54,3	-26 412
EU-MAAT (28 maata)	166 547	54,3	-23 235
Ruotsi	76 217	52,4	2 989
Britannia	18 518	64,5	-6 658
Saksa	15 431	55,6	-4 114
Espanja	13 387	48,6	-3 902
Tanska	9 223	61,5	-1 574
Ranska	5 128	59,5	-1 606
Viro	4 999	26,4	-1 326
Alankomaat	4 372	59,9	-1 476
Belgia	4 270	56,5	-1 342
Italia	3 263	68,3	-756
Irlanti	2 234	60,7	-667
Itävalta	1 810	58,2	-644
Luxemburg	1 493	53,9	-598
Kreikka	1 332	71,2	-55
Portugali	1 185	44,8	-520
Muut EU-maat (13)	3 685	42,4	-986
MUU EUROOPPA (23)	25 122	53,9	-3 177
Norja	16 432	54,8	-2 769
Sveitsi	5 640	56,3	-2 239
Venäjä	1 354	24,2	1 620
Muut Euroopan maat (20)	1 696	61,4	211
AFRIKKA (54)	1 491	53,9	1 056
Etelä-Afrikka	306	52,6	439
Muut Afrikan maat (53)	1 185	54,3	617
AMERIKKA (35)	21 929	52,8	-5 675
Yhdysvallat	17 207	53,4	-5 708
Kanada	2 995	54,9	-583
Muut Amerikan maat (33)	1 727	43,9	616
AASIA (46)	10 086	41,3	1 082
Kiina	2 283	38,2	738
Arabiemiirikunnat	1 316	48,9	-476
Singapore	1 205	42,7	-319
Thaimaa	1 156	24,7	785
Muut Aasian maat (42)	4 126	44,9	354
OSEANIA (11)	4 302	59,5	-1 153
Australia	3 708	59,2	-994
Muut Oseanian maat (10)	594	61,1	-159
TUNTEMATON	1 396	41,3	2 699